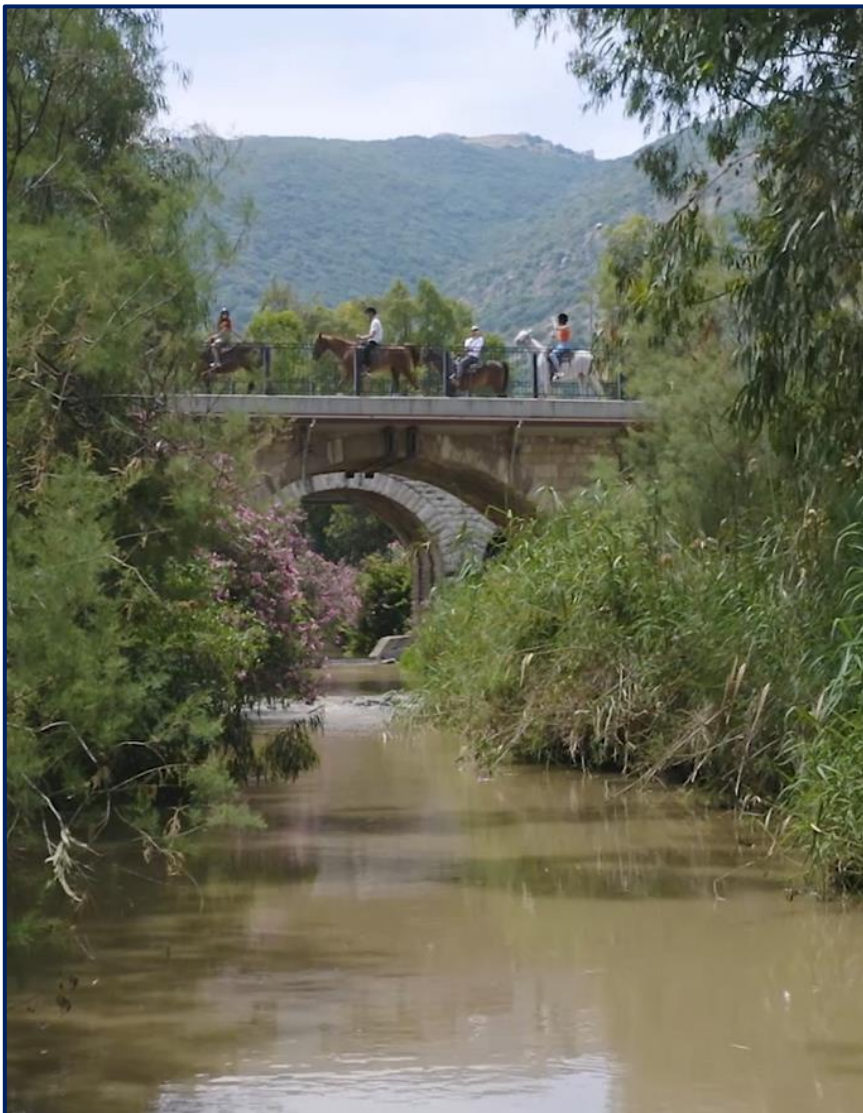

תכנית אסטרטגית ועדכון תכנית האב של רשות נחל הקישון ספטמבר 2023

ספטמבר 2023

תכנית אסטרטגית – רשות נחל הקישון
עדכון תכנית האב לנחל קישון

תכנית אסטרטגית – רשות נחל הקישון 104582

עדכון תכנית האב לנחל קישון

רקע

תכנית האב לרשות נחל הקישון הושלמה בשנת 2001 ועודכנה בשנת 2017.

מטרת העל של התכנית הייתה **הפיכת נחל קישון ממטרד למשאב**. מטרה זו חולקה למטרות משנה:

- נחל זורם ונקי
- נחל חי
- נחל פעיל המהווה מנוף לפיתוח כלכלי
- צמצום סכנות ונדקי הצפה
- איזון בין שימור ופיתוח לאורך מסדרון הנחל.

התכנית כללה תיעוד של המצב הקיים ומספר רב של פרויקטים ופעילויות בפרק יישום התכנית. היא חילקה את היעדים האופרטיביים לשיקום הנחל לקטגוריות של יעדים הכרחיים, רצויים ואפשריים.

היעדים הכרחיים הוקצבו לביצוע בטווח השנים משנת 2001 עד שנת 2010 וכללו: סיום תהליך שדרוג תוכניות טפול קיימות, השבת חיים לנחל והפסקת הזיהום משפכים תעשייתיים ומי קולחין ושיקום אקולוגי מלא לאחר הפסקת הזיהומים הדיפוזיים. שנת היעד (2010) כללה רשימת תוכניות ארוכה ושאפתנית להגשמת היעד של שיקום כולל והוליסטי של הנחל וסביבתו.

בזמן הרב שחלף מתכנית האב הוגשמו חלק מהיעדים וחלקם נמצאים בתהליך עבודה והשלמה. יש לציין שבחלוף השנים השתנו והתעדכנו התפיסות לגבי שיקום ושימור נחלים ולכן חלק מהמטרות אינן רלוונטיות. בשנת 2017 התבצעה עבודת עדכון של התכנית.

מטרת מסמך זה לבחון, לאור תכנית האב ועדכונה, את האסטרטגיות העכשוויות של רשות נחל הקישון לשיקום נחל קישון ויובליו העיקריים, תוך לקיחה בחשבון של תוכניות כוללניות המתקיימות במרחב השיפוט של הרשות (כגון תכנית מתאר ארצית 75 למפרץ חיפה, תוכניות מתאר כוללניות של רשויות מקומיות, תכנית המסדרון האקולוגי לאורך הקישון וכד').

בראייה אסטרטגית פועלת רשות נחל הקישון כיום להגשמת מספר יעדים:

- ✓ הפסקת זיהום הנחל.
- ✓ שיקום הנחל והחזרת החיים למימיו וגדותיו.
- ✓ פיתוח פארק נחל לטובת הציבור, למטרות פעילות פנאי לסוגיה – קיט, נופש וספורט.

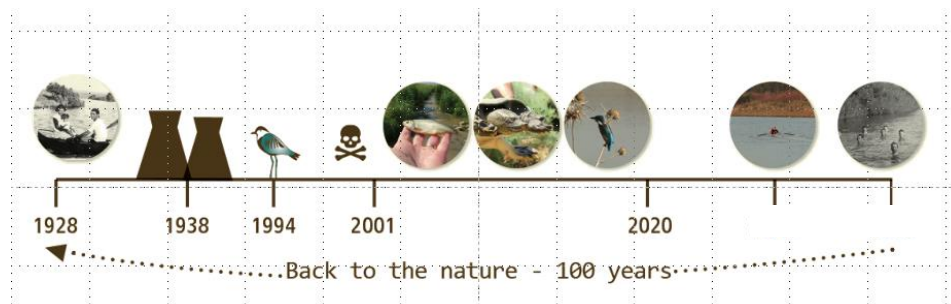
- ✓ השבחת ערך הקרקע ומשיכת פעילויות כלכליות שיביאו לפיתוח האזור.
- ✓ שינוי תדמית האזור בעיני הציבור.
- ✓ הפיכת מסדרון נחל הקישון לעמוד השדרה הירוק של המטרופולין החיפאי.

החזון

אנו רואים את נחל קישון כנחל רחב ידיים הכולל אפיק נחל ברוחב 70 מטר וגדות נחל המקיימים מסדרון אקולוגי ברוחב משתנה של כ-400 מטר. רצועה זו תאפשר שילוב מקיים של החיים האקוויטיים בנחל יחד עם אפשרות לפעילויות פנאי ונופש עבור הציבור הרחב. לאורך גדת נחל אחת שבילי טיול ורכיבת אופניים שינגישו את שכיות החמדה של הטבע במרחב הנחל ויובליו. גדה שנייה של הנחל תיוותר טבעית לטובת המערכות האקולוגיות בנחל. הטופוגרפיה של גדות הנחל תהיה מתונה ותאפשר מורכבות מבנית – מגוון של צומח גדות נחלים ובעלי חיים. בנוסף ישוחזרו ככל האפשר פיתולי הנחל שאפיינו אותו בעבר ויבוטלו התוואים ההנדסיים הישירים. לאורך הנחל מפותחים כבר כיום וימשיכו לקום בעתיד, פארקים נקודתיים המהווים מוקדי בילוי פנאי ונופש. במקומות מוגדרים בנחל יתאפשר שייט לא מנועי ואף שחייה במי הנחל באתרים שיוכשרו לכך.

בראייה מרחבית יקושר הנחל בקישורים ירוקים למרחב הסובב אותו וישתלב בתוכניות הפיתוח העתידיות במטרופולין חיפה.

הגשמת היעדים האסטרטגיים הללו, אינה באחריותה של רשות הנחל והיא תלויה בתקציב, בפעולה משותפת ובהתגייסות של כלל הגורמים הרלוונטיים במרחב לרבות רשויות מקומיות, קק"ל ומשרדי ממשלה שיפעלו לקידום יעדים אלה.

בחזרה אל הטבע. היעד: לאפשר שייט ושחייה בנחל קישון

מוקדי פיתוח לאורך נחל קישון

כעת נבחן בפירוט את היעדים ההכרחיים, הרצויים והאפשריים - אותם סימנה תכנית האב ונבדוק את מידת הגשמתם עד כה, מה נעשה ומה נותר עוד לעשות. בנוסף נגפה יעדים שאינם רלוונטיים כיום ונשרטט את היעדים ההכרחיים הרצויים לאור הידע העכשווי.

התכנית המרחבית

תכנית האב משרטטת תפיסה מרחבית מנחה לפיתוח ושיקום הנחל. בתפיסה זו הקישון הינו ליבה ירוקה המקשרת בין שני חלקי המטרופולין (חיפה מצד אחד והקריות, נשר, קריית אתא וקריית טבעון מצד שני). התכנית מנחה לשיקום הנחל והפיכת תדמיתו לחיובית ולמושכת, שתביא לפיתוח שימושים אורבניים ברמה גבוהה בחלקו המורדי של הנחל.

הנחל והמרחב לאורכו יהוו אלמנט נופי דומיננטי במטרופולין חיפה ובכך יחזקו את הקשר בין חלקיו. תפיסה זו תואמת לעקרונות תמ"א 75 לשיקום מפרץ חיפה, הוצאת המפעלים הפטרוכימיים וייעוד שטחים נרחבים לבינוי, תעסוקה והקמתו של פארק מטרופוליני שנחל קישון במרכזו. בחלק המפורט של החזון המרחבי מציעה תכנית האב להשיב פיתוליות לנחל מול בתי הזיקוק (נפתול שבוצע בפועל) ואף בסמוך לאזור מחלף יגור. גם לגבי נחל גדורה תפיסת התכנון תואמת את התפיסות המעודכנות כיום. הנחל יהווה חולית קישור עירונית בין חלקי הקריות הבנויים והמתוכננים.

מתוך תפיסה זו ומתוך צורכי השיקום של הנחל וההגנה עליו, גוזרת תכנית האב התייחסות למרחב רחב עם זיקה לנחל ולא מסתפקת בגישה מצומצמת של כמה עשרות מטרים לאורכו (דבר שאומץ בשנים האחרונות בתמ"א 1).

התכנית מדברת על קישורים ירוקים בין הנחל למרחב הסובב, על הקמתו של פארק מטרופוליני מרכזי בהתאם לתמ"מ 6 (שבעת כתיבת תכנית האב היה בשלבי הכנה) ופיתוח פארק נחל אקסטנסיבי במעלה הנחל.

בהמשך סוקרת תכנית האב שורה של יעדים ברמות נחיצות שונות למימוש: יעדים הכרחיים, יעדים רצויים ויעדים אפשריים. נבחן יעדים אלה ביחס לסטטוס הנוכחי להשגתם.

יעדים

1. מיפוי יעדים הכרחיים לשיקום נחל קישון ויובליו

להלן רשימת היעדים ההכרחיים אותם הציבה תכנית האב כמטרה עיקרית בדרך להשגת יעד שיקום הנחל ותיאור מידת הגשמתם והרלוונטיות שלהם כיום:

יעד	סטטוס
סיום שדרוג המפעלים המזרימים לנחל	בוצע בשנת 2001
השבת חיים לנחל והפסקת הזיהום משפכים	בוצע חלקית. החיים שבו לנחל. המפעלים עדיין מזרימים קולחין מטופלים בהיתר.
שיקום אקולוגי מלא לאחר הפסקת הזיהומים הדיפוזיים	בוצע חלקית – הוקמה חלקת שיקום צמחי כפרוייקט הדגמה בגדת הנחל.
השלמת הכנה וביצוע של תכנית מים מלאה לנחל.	החל שלב א' של תכנית שחרור המעיינות
השלמת ניטור, מעקב, בקרה ואכיפה קפדניים אחר כל המזהמים	הושלמה הקמתה של תחנת ניטור חדשה ומקיפה במורד נחל קישון. יש לבחון תחזוקה של שתי תחנות נוספות אשר הוקמו במסגרת ניטור האסטואר
פיתוח אמצעי מיגון מפני תקלות וזיהום במרחב הנחל	הקמת אמצעים מבוססי טבע כגון איים צפים לטיפול במפגעים הפוטנציאליים. פיילוט נמצא כרגע בבקשה למימון ע"י הקש"פ. כמו כן, קיימות מערכות אונליין במוצאי המפעלים להתראה וניטור.

יעד	סטטוס
שינוי תדמית הנחל	מבוצע בפועל באמצעות פיתוח פארקים ושבילי נחל ופעילויות לציבור הרחב בפארקים
הגדרת אזורים לשימור אקולוגי	מבוצע במסגרת תכניות מחוזיות ופרטניות (תכנית אב למסדרונות אקולוגיים ותכניות פיתוח הפארקים הנקודתיים)
הגדרת שטחים פתוחים לפארקים	מבוצע בפועל באמצעות קידום תכניות וביצוע לפארקים (פארק מורד נחל קישון, פארק יגור-כ.חסידיים וכד')
קביעת סדרי עדיפויות לפיתוח לאורך הנחל	מבוצע בתכניות שמקדמת רשות הנחל: תכנית פארק מורד נחל קישון המאושרת בעדיפות ראשונה ותכנית מסדרון נחל קישון תקבע את העדיפויות לכשתושלם
הקמת פארקים	מבוצע בהתאם לפניות תקציבית ושת"פ עם הרשויות המקומיות
שיקום ושיפור חזות הנחל	מבוצע כחלק משדרוג שבילי נחל, פארקים והקמת פארקים חדשים
הגברת הנוכחות הנופית של הנחל	מבוצע כחלק מפעילויות פיתוח פארקים ומיזמים ייחודיים כמו טיפול בצמחיה פולשת
הסדרת דרכי גישה וחניות לפעילויות פנאי ונופש	מבוצע כחלק מפיתוח פארקים בהתאם לפניות תקציבית ושת"פ עם הרשויות המקומיות.
יצירת דינמיקה לשינוי יעודי קרקע ודופן הבינוי לאורך הנחל	כחלק מתכניות המקודמות במרחב (פארק מורד נחל קישון, תמ"א 75 וכד')
ביצוע פעולות הסדרה בנחל למניעת הצפות תוך שמירה על המאפיינים הטבעיים של הנחל וגדותיו	מבוצע על ידי רשות ניקוז ונחלים קישון
קביעת מגבלות בנייה במרחב הנחל	כפועל יוצא מתכניות המקודמות במרחב (מסדרונות אקולוגיים, תכנית למקטעי נחל קישון, תמ"א 75 וכד')
תחזוקה שוטפת	מתבצעת בפארקים קיימים על ידי הרשויות המקומיות
המשך ניקוי אפיק הקישון	מופעלים קבלני ניקיון בערוצי הקישון והגדורה על פי צורך
הגדרת מקורות סדימנטים בנחל	מתבצע במסגרת מחקר של משרד החקלאות אגף שימור קרקע
מתן פתרון לסדימנטים	במסגרת יישום תמ"א 75, מתוכננות לקום מלכודות סחף באזור בריכות נשר.

יעד	סטטוס
בקרה תכנונית על כל התוכניות להן השלכה על מרחב הנחל	מתקיימת בפועל
שמירת ערכים חיוניים במרחב הנחל	מתקיימת בפועל
איחוד תשתיות וחסכון בקרקע	מתקיים כהנחייה תכנונית גורפת
צמצום ככל האפשר של חציות הנחל על ידי כבישים ותשתיות שונות	מתקיים ככל האפשר במסגרת הנחיות רשות הנחל לתכניות תשתית
הגדרת ממשק תחזוקה תוך התחשבות בכל הצרכים במרחב הנחל	שיתוף פעולה עם רשויות מוניציפליות, קק"ל ורשות ניקוז ונחלים קישון בנושאי תחזוקה בפארקים

2. מיפוי יעדים רצויים לשיקום נחל קישון ויובליו

להלן רשימת היעדים הרצויים אותם הציבה תכנית האב כמטרה עיקרית בדרך להשגת יעד שיקום הנחל ותיאור מידת הגשמתם והרלוונטיות שלהם כיום:

יעד	סטטוס
בקרה על מקורות זיהום דיפוזיים	מתבצע במסגרת מחקר של משרד החקלאות, אגף שימור קרקע
בקרה סביבתית על כל תכניות הפיתוח במרחב הנחל	מתקיימת באופן שוטף
פיתוח פרויקטים לדוגמה	פותח פרויקט לשיקום צמחי ונבנה אי צף למשיכת שחפיות
פיתוח אזורי פנאי ונופש	מתקיים במסגרת תכניות המקודמות במרחב (פארק מורד נחל קישון, פארק אגמי נשר) מתבצעת עבודה לקביעת תקן שייט ועבודה מול משרד הבריאות
שיתוף בעלי קרקע ומזהמים בפעולות הפיתוח	לא מתקיים
סיוע בשילוב קישורים ירוקים לקישון במרחב האורבני	מודגש על ידי רשות הנחל בכל התכניות המקודמות במרחב
שיתוף הציבור	מתקיים בתכניות המקודמות במרחב

3. מיפוי יעדים אפשריים לשיקום נחל קישון ויובליו

להלן רשימת היעדים האפשריים אותם הציבה תכנית האב כמטרה בדרך להשגת יעד שיקום הנחל ותיאור מידת הגשמתם והרלוונטיות שלהם כיום:

יעד	סטטוס
השבת החי והצומח	שיתוף פעולה עם משתלת הרדוף לביצוע שיקום צמחי שנתי בגדות הנחל. שיתוף פעולה עם מכללת אורנים המקיים בגן הבוטני את חלקת הקישון
יעד	סטטוס
ניטור ומעקב אחר פעולות השיקום האקולוגי	ביצוע דו-שנתי של ניטור חסרי חוליות וניטור מיקרו-אצות. בנוסף מתבצעים סקרים אקולוגיים מקיפים בהתאם לתקציבים מחקרניים וזכייה בקולות קוראים
פיתוח מערכת שבילים להולכי רגל ורוכבי אופניים	מתבצע בהתאם לפניות תקציבית וקידום תכניות שיאפשרו הסרת חסמים בשיתוף עם קק"ל, רשויות מקומיות ומשרדי ממשלה רלוונטיים
פיתוח אקסטנסיבי לאורך מרחב הנחל	מתקיים בתכניות פיתוח פארקים אקסטנסיביים כמו פארק המלחה, פארק הנרקיסים, פארק יגור-כ.חסידיים
פיתוח מוקדים לשיפור חזותי והסתרה של מפגעים קיימים	מתקיים במסגרת תכניות מקודמות של פארקים ומוקדי עניין
חיזוק ופיתוח ספורט מים	מיקום למועדוני חתירה הוקצה במסגרת תכנית פארק מורד נחל קישון
הכנת מודל הידרולוגי אגני לאגן הניקוז	מתבצע במסגרת תמ"א 75
הקמת פרויקטים ניסיוניים במגוון תחומים	הקמת אגנים צפים, הקמת אי לקינון שחפיות, מערכות התראה מבוססות AI לזיהום בקטריאלי בנחל

תכנית האב מקדישה את חלקה הראשון לפרק המים בנחל ולאחר מכן חלקה הארי של התכנית עוסק ברשימת מוקדי פיתוח לאורך הנחל.

להלן תובנות עדכניות לאור סקירת הפרקים הללו בראי שנת 2023:

פרק המים

איכות מים

בתכנית האב קיימת התייחסות לאיכות מי הקישון בהתאם לפרמטרים שהיו נכונים למועד כתיבת התכנית.

כיום המקורות העיקריים לזיהום מהם סובל הנחל הם:

1. זיהום חוצה גבולות- שפכים/קולחים הזורמים בנחל משטחי הרש"פ.
2. הגלשת עודפי קולחים ממאגרים.
3. מיקרו מזדהמים המתגלים בקולחי המפעלים במורד וחריגות מערכי ההיתר שלהם.
4. זיהום דיפוזיבי משדות חקלאיים
5. אירועי שבר/תקלה במט"שים

תכנית השבת מים

זרימת המים בנחל משפיעה על מאפייניו של הנחל, על המערכת האקולוגית בו ולגדותיו ועל השטחים לאורכו בכל ההיבטים. ללא מים בכמות מתאימה לנחל לא ישוקם הנחל ולא יושגו מטרות התכנית.

השיקולים לקביעת כמות המים בנחל לא השתנו מאז שהוכנה תכנית האב, אולם התכנית ייעדה הזרמה של מי קולחים להשבה לנחל. כיום ישנה הסכמה רחבה בקרב החוקרים כי הזרמה של מי קולחים, אפילו העומדים בתקן הזרמה לנחלים כפי שנקבע בוועדת ענבר 2010 אין בכוחם להביא לשיקום אקולוגי.

בשנת 2018 אושרה בממשלה הקצאת 3.4 מ"מק מי מקור לטובת השבת מים לקישון. נפח זה מייצג זרימת בסיס של כ 400 מק"ש לכל אורך השנה, בממוצע.

נחל קישון ניזון בעבר משורה ארוכה של מעיינות הפזורים בעמק יזרעאל ובגבעות הסובבים אותו. רוב המעיינות הגדולים אוחדו זה מכבר כאשר האיחוד שירת 2 מטרות. האחת, אספקת מים והשנייה ניקוז אזורי ביצה לצרכי עיבוד חקלאי.

מכיוון שיש רצון כי תכנית המים תהיה בת קיימא ותשקף את מצבו הטבעי של הנחל יש כוונה לשחרר את מי המעיינות האחוזים ולהתבסס על שפיעתם הטבעית לצורך הזנת הנחל. החלטת הממשלה תיושם בכך שחקלאי האזור ישחררו את האיחוזים השונים של מי הנביעות ומי התהום ויזכו למים חליפיים (בשאיפה מי קולחים).

שחרור המעיינות יתבצע בשלבים על פי סדר עדיפויות אקולוגי, טכני ואסדרתי:

שלב א':

מעיינות חרושת

עיינות נחל קיני (נחל קיני)

עין סייפן ועין שני (נחל נהלל)

יודן יצחקה (ערוץ ללא שם סמוך לקישון)

מעיינות היוגב; עדעד, ניסנית, עוזי, אורז, מגידו (נחל מדרך)

שלב ב':

עיינות פחרים (נחל מדרך)

עיינות נחל השופט. (נחל השופט)

עיינות יונים, תורים, אפרוח, משמר (נחל משמר)

לבנה ויקנעם (נחל יקנעם)

זריק (תעלה 7 מ')

שבר (נחל גחר)

משמר (נחל משמר)

שלב ג':

שרקרק (נחל בית לחם)

חבריה (נחל בית לחם)

כוכבן (נחל בית לחם)

נביעות באזור מאגר אלונים א-בית לחם (נחל נהלל)

כיום פועל צוות היגוי לנושא הכולל נציגים מרט"ג, רשות המים, איגוד החקלאים, חברת פלגי מים, רשות הניקוז ורשות הנחל. חברת פלגי מים הציגה תכנית להולכת מים חליפיים לחקלאי האזור. כמו כן החל תכנון של אופן שחרור המעיינות והסדרת תוואי הולכת המים לקישון, כמו גם הנגשה ושיקום אקולוגי של מרחב הנביעה.

תכנית מים לנחל ציפורי

קיימת תכנית בהובלת רשות המים לנחל ציפורי. תכנית זו מציעה הסרה של נקודת תפיסת המים, הפסקת השאיבות של החקלאים, הוספת איגום במורד הנחל ושאיבת מים מהאיגום אל החקלאים במעלה. התכנית כוללת הסדרת סכר המאליק, כך שהמים ייזרמו אל כ 6 ק"מ נוספים באפיק נחל ציפורי כמעט עד לחיבור עם הקישון. תעלת המאליק תקבל רק זרימות שיטפוניות. פעולה זו תשחרר עוד מים לזרימת הבסיס של הנחל שיזרמו בערוץ, כאשר

במורד מתוכננת בנייה של תחנת שאיבה מהמאגרים והנחת קווי הובלה מהם עד לעין יבקע, שיאפשר אספקת מים עיליים לחקלאים לאורך הקו. אמנם המים לא ישוחררו למורד נחל קישון, אולם מבחינת נחל ציפורי המצב צפוי להביא לשינוי חיובי הן מבחינת כמות המים והן מבחינת איכותם.

מוקדי פיתוח

בחלקה השני מציינת תכנית האב רשימה של מוקדי פיתוח שיש לדעתה לקיים. להלן התייחסות להצעות המובאות בתכנית האב למוקדים אלה תוך בחינת מצבם העכשווי והרצוי:

יעד	סטטוס
שימור ופיתוח עין סעדיה ונחל סעדיה	מתקדם במסגרת תמ"א 75/תת"ל 118 על פי החלטת הממשלה 1231
פיתוח מוקד מעיין אלרואי	בוצע על ידי רשות הנחל בשני שלבים בשיתוף קק"ל והמועצה המקומית ק. טבעון
פיתוח מוקד מעגן הדייג	מופיע כיעד בתכנית פארק מורד נחל קישון בייעוד על פי תכנית אחרת – תכנית המתחם הלוגיסטי של חברת נמלי ישראל ובאחריותה
פיתוח מוקד האגמים	הפרויקט נמצא היום בפיתוח כפארק במימון הקרן לשיקום מחצבות על ידי עיריית נשר כתוצאה מסיכום שהושג בין בעלי הקרקע לרשות המקומית. הכוונה לייעד את הבריכות לטובת פרויקט אנרגית אגירה שאובה ירדה מסדר היום
פיתוח מוקד תל קשיש	נמצא כרעיון בתכנית אב שהוכנה למפער הקישון בשיתוף מ.מ. קרית טבעון ורשות ניקוז ונחלים קישון באמצעות משרד תכנון חיצוני. ניתן לקדם כתכנית מפורטת
פארק הפיתול בסמוך לבתי זיקוק	פארק הנפתול פותח במסגרת פרויקט הטיפול בקרקעית הנחל
פארק ג'למי (פארק העמקים)	פותח חלקו המזרחי של הפארק על ידי חברת דרך ארץ כביש 6 בתיאום בין רשות הנחל לחברה. בוצעה הנגשת חלק מהשביל בפארק ובימים אלה מבוצעת סלילה מחודשת של שביל הנחל מהפארק בואכה פארק יגור-כ.חסידיים.
פארק נחל גדורה	פותח בשם: "טיילת שמעון פרס" לאורך נחל גדורה. הוקם על ידי הרשות המקומית

יעד	סטטוס
	רשות הנחל ומ.א. זבולון, בנוסף מפותחים חלקים נוספים של הנחל לרבות פיתולי הגדורה על ידי עיריית ק. ביאליק ורשות ניקוז ונחלים קישון.
פיתוח הפארק האורבני משד' ההסתדרות לים	תכנון הפארק שהוצע בתכנית האב מומש בהכנתה של תכנית "פארק מורד נחל קישון" שאושרה בוועדה המחוזית בשנת 2019. רשות נחל הקישון מקדמת חלקים מהתכנית באופן נקודתי. טרם נמצא תקציב למימושו מלבד מתחם פארק המלחה.
פיתוח פארק מטרופוליני בשטחי יגור ונשר	תכנית הפארק שאושרה בתמ"מ 6 ובתמ"מ 6/6 עברה מספר גילגולים וכיום היא מקודמת כחלק מתכנית מתאר ארצית למפרץ חיפה – תמ"א 75. בתכנית הנסמכת על החלטת הממשלה מס' 1321 נקבע כי יוקם פארק מטרופוליני שהקישון במרכזו מבריכות נשר ועד מעגן הדייג
פיתוח פארק הציפורים והדגים בסמוך לבריכות נחל ציפורי	במסגרת מפגש נחלים – תמ"א 75
פיתוח פארק האקליפטוס (סמוך לכפר חסידים)	משיקולי תכנון וזמינות מקרקעין, לא בוצע באופן שהוצע. כן בוצע פארק לאורך הנחל פארק יגור-כ.חסידים
פיתוח פארק טבעון במפער הקישון	בוצעה הרחבת פארק העמקים – על ידי חוצה ישראל. מרחב הפארק מקודם כתכנית אב של טבעון במפער הקישון.
שבילים וקישורים ירוקים	שביל נחל מתל קשיש לאורך כל הנחל. בוצע במקטעים. כיום מקודמת על ידי קק"ל ורשות ניקוז ונחלים קישון סלילה מחודשת של השביל. החיבור לתל קשיש הוא חלק מתכנית האב.
קישור ירוק אלרואי-טבעון	כנ"ל
קישור ירוק תל-קשיש טבעון	כנ"ל
קישור ירוק קרית ביאליק	פרויקט הגדורה
קישור ירוק שדה התעופה	כחלק מתמ"א 75. תכניות מפורטות
קישור ירוק מורדות חיפה	הועלה נושא קישור השכונות החיפאיות הסמוכות לנחל סעדיה וממנו לקישון כחלק מהתכנית המפורטת בתמ"א 75
קישור ירוק נשר	מקבל ביטוי בתכנית האגמים ובתמ"א 75
קישור ירוק נחל נחש	-

יעד	סטטוס
קישור ירוק נחל יגור עוספייא	-
קישור ירוק כפר חסידים	-
קישור ירוק תל קשיש - מוחרקא	-
קישור ירוק פס הירק	מקבל ביטוי בתמ"א 75 תכניות מפורטות
קישור ירוק מסדרונות ירוקים מהגדורה לסביבתה	מקבל ביטוי בתכנית פיתוח נחל גדורה (ק. ביאליק)
קישור ירוק קרקעות הצפון	לא רלוונטי - חלק מתכנית פינוי התעשייה הפטרוכימית של תמ"א 75

תוואי הנחל ניקוז ושימור קרקע

הנושא הניקוזי נמצא באחריות סטטוטורית של רשות ניקוז ונחלים קישון. בנוסף בימים אלה מקודמת תכנית המתאר הארצית תמ"א 75 אשר במסגרתה מקודמת תכנית משנה של ניהול הנגר באגן הניקוז כולו. אלמנטים שהוזכרו בתכנית האב כגון חומת הגנה וסוללה לאורך בתי זיקוק והסדרה והגנה במפער, הטיית הזרימות השטפוניות בנחל לבריכות נשר וכד' אינן רלוונטיות נוכח השינויים המתבקשים מתמ"א 75 ומתפיסות התכנון העכשוויות של ניהול נגר בשילוב עם הסביבה והצרכים של המערכת האקולוגית בנחל.

תכנית האב מציינת את החשיבות בפיתוח מודל אגני לאגן הניקוז דבר שמתבצע כחלק מעבודת רשות ניקוז ונחלים קישון (תכנית אב לניקוז).

הסברה, חינוך ושיתוף הציבור

פעילות הסברה וחינוך מתבצעת באופן שוטף על ידי רשות נחל הקישון בפעילות הדרכה של בתי ספר סטודנטים וקבוצות ייעודיות. רשות הנחל מפעילה את מדריכי החברה להגנת הטבע בחלק מהפעילויות הללו. ניתן לציין פעילות חינוכית מתמשכת עם מוסדות החינוך בקרית ביאליק המתכנסות ליום שיא פעם בשנה בנושא נחל גדורה.

תכנון כולל, בקרה ומחקר

תכנית האב מציעה להכין תכנית נפרדת לביצוע שבילי אופניים וקישורים ירוקים.

בפועל מתבצעת סלילה של שבילי רכיבה לאורך הנחל בהתאם לזמינות תקציבית וסטטוטורית. כיום קיימים שבילי נחל במעלה הנחל (עמק יזרעאל). שביל נחל בביצוע מתל קשיש ועד פארק יגור-כפר חסידים נמצא בביצוע. ממחלף יגור לכיוון מורד הנחל מתוכננים השבילים והקישורים במסגרת תמ"א 75 ותכנית פארק מורד נחל קישון (תכנית מאושרת משנת 2019) - טרם בוצעו.

תכנית מתאר למרחב הנחל

רשות הנחל מיישמת את המלצת תכנית האב והחלה בהכנתה של תכנית מקיפה להכנת תב"ע למקטעי נחל קישון בתחומה של הרשות משד' ההסתדרות מזרחה עד לתל-קשיש. המקטע הראשון משד' הסתדרות ועד מחלף יגור נמצא ברובו בתחום התכנון של תמ"א 75 והתכניות המפורטות המוכנות במסגרתה. מורד הנחל תוכנן במסגרת תכנית מפורטת פארק מורד נחל קישון.

תכנית לפשט הצפה, הכרזה על האפיק ורצועות המגן על פי חוק הניקוז

תכניות אלו המוצעות בתכנית האב התייתרו נוכח אישורה של תכנית המתאר הארצית תמ"א 1 אשר בפרק נחלים מייעדת רצועה נרחבת של 100 מטר להגנה על עורק ניקוז ראשי כמו נחל קישון.

תכנית לתחזוקת הנחל

תכנית זו לא בוצעה. תחזוקת הנחל מצריכה תקציב משמעותי שאינו נכלל בתקציבה של רשות נחל הקישון. רשות הנחל פועלת בנושא זה בתחומים כגון הרחקת מינים פולשים מהנחל. חלק אחר מתחזוקת הנחל מבוצע על ידי רשות ניקוז ונחלים קישון (בעיקר הסרת מפגעים מגוף המים וכיסוח צמחייה) ועל ידי רשויות מקומיות בתחומן עובר הנחל. בהחלטת הממשלה מס' 1231 אסטרטגיה לקידום מפרץ חיפה (סעיף 12) נכתב כי יגובש "מנגנון הקמה וניהול של פארק מטרופוליני לאורך נחל קישון ממעגנת שביט ועד פארק האגמים של נשר". מנגנון מתוקצב זה, שטרם גובש, יצטרך להתמודד עם סוגיית התחזוקה שוטפת של הפארק והנחל הנמצא במרכזו.

השלמת תכנית האב לנחל ציפורי

תכנית זו מבוצעת על ידי רשות ניקוז ונחלים קישון שזכתה בתקצוב מקרן הברון אדמונד דה רוטשילד לשם כך.

תכנית מיתאר לקטע האורבני

תכנון למורד הנחל הושלם על ידי רשות נחל הקישון שהכינה יחד עם עיריית חיפה תכנית מפורטת "פארק מורד נחל קישון" (תכנית מס' 0089318-304)

תכנית מיתאר למרחב החקלאי

מבוצעת כחלק מהכנת התכנית המפורטת למקטעי הנחל (תב"ע) אשר בחלקה הגדול נושקת לשטחים החקלאיים.

תכנית מתאר לנחל גדורה

תכנון נחל גדורה התבצע בחלקו (טיילת פרס, פיתולי הגדורה). בימים אלה ביוזמת עיריית קריית ביאליק, רשות הנחל ורשות הניקוז, מתקיים שולחן עגול לקידום תכנון כולל של נחל גדורה שתהווה בעתיד, עם הקמת השכונות החדשות במזרח קריית ביאליק, את עמוד השדרה המרכזי של הקריה.

עקרונות ליישום התכנית

יישום באסטרטגיה כוללת – יישום רב תחומי ובקטעים שונים במקביל

תוכנית האב המליצה על אסטרטגיית יישום לפיה צריך להתבצע קידום במקביל ובמשולב עם מספר גדול ככל האפשר של פרויקטים במגוון הרחב ביותר של תחומי ביצוע בקטעי נחל. רק עבודה במקביל ולא בטור לפי תוכנית האב, יכולה להביא ליישום מלא. כך למשל, המליצה תוכנית האב לקדם במקביל לסילוק המזהמים, פיתוח של מוקדים, פארקים וקישורים ירוקים מבלי להתמקד תחילה לסילוק כל המזהמים.

בנוסף המליצה תוכנית האב להתרכז במקומות, בהם סיכויי ההצלחה גדולים במיוחד, ובעיקר בפרויקטי עוגן. תפיסת התכנית הייתה כי רק כך, ביישום משולב תוכל להיווצר הדינמיקה החיובית של יישום התוכנית.

התפיסה שהוצגה בתכנית האב יכולה הייתה להיות נכונה, אך המציאות הרבה יותר מורכבת. שבילי אופניים ומוקדי פארקים לאורך הנחל מפותחים כל העת, אך סילוק מלא של המזהמים היא סוגיה מורכבת בהרבה ועתידה להתבצע במסגרת פינוי המפעלים הפטרוכימיים על פי החלטת הממשלה 1231 ותכנית המתאר הארצית תמ"א 75 המקודמת לפי החלטה זו.

גיוס מספר משתתפים גדול ככל האפשר ליישום תכנית האב

גם כאן מציגה תכנית האב עקרון נכון. בפועל הוא לא יושם במלואו, אך חלקים מתכנית האב מתבצעים, בין אם על ידי תכניות אותם קידמה רשות הנחל כמו תכנית מפורטת פארק מורד נחל קישון, פארק יגור-כפר חסידים וכד' (תכניות שהרשות יזמה בשיתוף גורמים נוספים כגון רשויות מקומיות וקק"ל) ובין אם על ידי תכניות אחרות כתמ"א 75, תכנית אב למפער הקישון, תכנית אגמי נשר וכד', המקודמות על ידי גופים אחרים במרחב.

הכנת תכנית עבודה רב שנתית ליישום תכנית האב

תכנית האב ממליצה על הכנת תכנית עבודה רב שנתית תוך דיאלוג קבוע עם הגורמים השותפים ליישום והמממנים את פעילותה כדי להבטיח תקציבי ביצוע משמעותיים בראייה רב שנתית.

תכנית העבודה והתקציב של רשות נחל הקישון כוללת סוג זה של פרויקטים מוצעים ואולם בפועל חלק גדול מהם עדיין מוצעים כתכנית ללא מימון זמין. זאת בשל קשיים תקציביים וחוסר שיתוף פעולה עם גורמים שותפים.

הרחבת סמכויות רשות נחל הקישון והכרה בה כגוף מייעץ במרחב הנחל

תכנית האב מציעה כי המשרד להגנת הסביבה יפעל להרחבת סמכויות ופעולות רשות נחל הקישון לאורך כל הנחל בשיתוף פעולה עם רשות הניקוז והרשויות המקומיות. המשרד להגנת הסביבה לא עשה כן נכון לעתה. הרשות פנתה למשרד לשינוי מפת אכרזתה והגדלת סמכויותיה ברוח המלצות תכנית האב אך המשרד לא פעל בעניין למעט העברת ההצעה להתייחסות הרשויות המקומיות.

קיימת העדפה במשרד להגדלת סמכויות דווקא של רשות הניקוז (רשות הניקוז היא גם הגוף המייעץ לוועדות התכנון בנושא ניקוז).

אנו סבורים בראייה אסטרטגית כי פעילותה החשובה של רשות נחל הקישון צריכה להיות מתוקצבת במלואה ולכלל הפחות בעיקרה באופן קבוע מתקציב המדינה. כיום פעילות רשות נחל הקישון נתונה לחסדי 33 גופים השותפים למימונה. עובדה זו מאלצת את הרשות להתמודד עם קשיי גביה ולהידרש לפעולות גבייה הגוזלות משאבים יקרים ואורכות זמן רב, וזאת מבלי שנמסרו לרשות סמכויות לביצוע אכיפה וגביה מינהלית. חלק מהגופים הללו הם מפעלי התעשייה הפטרוכימית שלגדות נחל קישון ואשר בעתיד לבוא אמורים להתפנות מהמקום על פי החלטת הממשלה מס' 1231, ועל כן חשוב להיערך למציאות חדשה זו.

רשות הנחל, כמי שמכירה את הנחל לפני ולפנים, חייבת להיות חלק ממנהלת פארק הקישון שיוקם על פי החלטת הממשלה כאמור לעיל.

עיגון מטרות, עקרונות והוראות תכנית האב בתכניות סטוטוריות

הרשות מיישמת המלצה זו ביוזמה שהובילה להכנת תכנית מתאר סטוטורית לרצועת הנחל (תכנית נחל ראשונה שמכניס בארץ).

ריכוז פרויקטים ופעולות לביצוע ואומדן העלות שלהם

תכנית האב מרכזת בטבלת משימות את הפרויקטים והמשימות לביצוע – 120 פרויקטים עם אומדני עלויות כפי שהוערכו בזמנו. חלק מהפרויקטים שהוצעו ב-2001 אינם רלוונטיים כיום וכוללים פעולות שחלקן בוצעו כמו ניקוי קרקעית הנחל וסילוק מזהמים. חלק מהפארקים ושבילי הנחל שהוצעו בתכנית – בוצעו: פארק הקישון חיפה (חלק מתחום תכנית מאושרת פארק מורד נחל קישון), פארק יגור-כפר חסידים, פארק העמקים שלב א' ושלב ב', פארק מעיין אלרואי, פארק קריית חרושת, פארק הקטר (בקריית טבעון). בנוסף בוצעו שבילי נחל ממחלף יגור ועד פארק העמקים. בשנה הקרובה מתוכנן המשכו של שביל הנחל עד תל קשיש. פארקים נוספים כגון פארק מורד נחל קישון קיבל מעמד של תכנית מאושרת ומימושה הינו תלוי תקציב בלבד. רשות נחל הקישון החלה בתכנון מפורט לקראת ביצוע של מקטעים מתוך התכנית: פארק הנרקיסים ופארק מלחת הקישון. בימים אלה מתחיל תכנון של האזורים האקסטנסיביים בגדה הצפונית של הנחל (חורשות האקליפטוס והבריכה המנדטורית). פארק נוסף הנמצא בתכנון הוא הפארק המטרופוליני לאורך נחל קישון כחלק מתמ"א 75. מתחם זה המשתרע על פני כ-6,600 דונם כולל גם את פארק האגמים (בריכות נשר) הנמצא בשלבי ביצוע ראשונים.

יש לציין כי רשות נחל הקישון מנהלת מעקב ובקרה לגבי כלל התכניות המקודמות במרחב הנחל ומתייחסת אליהן תוך מתן הנחיות והערות במוסדות התכנון.

האומדנים התקציביים לביצוע הפרויקטים המוצגים בתכנית האב אינם רלוונטיים. באותם אומדנים כ-30% מעלות יישום התכנית (150 מלש"ח) הינם בגין סילוק מזהמים ו-250 מלש"ח בגין פיתוח פארקים.

אלא, שכאמור פרויקט ניקוי קרקעית הקישון הושלם עוד בשנת 2016 וחלק מרכזי בסילוק המזהמים מהנחל ייעשה בעת פינוי המפעלים הפטרוכימיים במסגרת יישום החלטת ממשלה 1231.

כמו כן, תקצוב הקמת הפארק המטרופוליני שעלות הקמתו נאמדת בכ-500 מלש"ח יהיה במסגרת מימוש החלטת הממשלה כאמור לעיל.

בהחלטת הממשלה נכתב (סעיף 12) כי יוקם פארק מטרופוליני שהקישון במרכזו ממעגן הדייג ועד בריכות נשר ואנו מקווים בשל כך כי פארק מורד הנחל יתקצב אף הוא במסגרת זו (הפארק נמצא מחוץ לתחום הקו הכחול של תמ"א 75, אך נזכר כאמור בהחלטת הממשלה ומרכיבים משמעותיים שלו מופיעים בתכנית העבודה הרב שנתית של החלטת הממשלה 1231).

פארק מורד הנחל והפארק המטרופוליני עתידיים לפעול במסגרת מנהלות יעודיות (ובתקווה מתוקצבות) שרשות הנחל תהיה חלק מהן.

תהליך שיקום הנחל ופיתוח מיזמי פנאי ונופש לאורכו דורש השקעות כספיות בהיקף גדול ועל כן יש לשאוף להכללתו ביישום תכנית המתאר למפרץ חיפה באיזור המורדי של הנחל ולשאוף לגייס שותפים נוספים (כגון קק"ל, רשויות מקומיות, קרנות ייעודיות) למימוש חזון פיתוח הנחל וסביבתו בחלקו המעלי.

תכנית האב פורשת יריעה רחבה של משימות ופרוייקטים שחלק מהם קשורים בפעולות משרדי ממשלה, חברות ממשלתיות, רשות ניקוז ורשויות מוניציפליות במרחב. יש לציין שבמקומות אלה יכולת השפעתה של רשות הנחל מוגבלת ומצריכה שיתוף פעולה, נקיטת פעולות והקצאת תקציבים מצד אותם גופים.